

DOBÂNDA DE ÎNTÂRZIERE ȘI PENALITATEA – MODALITĂȚI DE REPARARE A PREJUDICIULUI CAUZAT PRIN NEEEXECUTAREA OBLIGAȚIEI PECUNIARE

Vladimir PALAMARCIUC,
student, anul IV, USM
Gheorghe MÎȚU,
dr. în drept, cond. științific

În literatura de specialitate și practica judecătorească este controversată problematica cu referire la corelația dintre dobânda de întârziere și clauza penală raportată la repararea prejudiciului cauzat prin neexecutarea în termen a obligației pecuniare.

Considerăm că penalitatea, în oricare din formele sale, nu exclude aplicarea dobânzii de întârziere, deoarece reieșind din natura și esența acestora, se determină și regimul juridic specific.

Așadar, dobânda de întârziere trebuie diferențiată de penalitate. Aceste două categorii juridice uneori sunt confundate atât prin natura lor juridică, cât și modalitatea de aplicare. Spre exemplu, în explicațiile date de către Judecătoria Supremă de Arbitraj a Federației Ruse cu privire la aplicarea normelor referitoare la încasarea dobânzii anuale în cazurile de întârziere a executării obligațiilor pecuniare izvorâte din contracte se evidențiază poziția că achitarea procentelor anuale în caz de neexecutare a obligațiilor pecuniare reprezintă penalitate¹. Nu putem fi de acord cu această poziție din următoarele considerente.

În primul rând, după natura sa, clauza penală reprezintă un mijloc de garantare a executării obligațiilor, cât și o sancțiune pentru neexecutarea acesteia. Caracterul de mijloc de garantare reiese din prevederea alin.(1) al art.624 CC care prevede „Clauza penală (penalitatea) este o prevedere contractuală prin care părțile evaluează anticipat prejudiciul, stipulând că debitorul, în cazul neexecutării obligației, urmează să remită creditorului o sumă de bani sau un alt bun”. Așadar, clauza penală constituie o evaluare convențională și prealabilă a eventualelor prejudicii pe care debitorul va fi obligat să le plătească în cazul neexecutării prestației la care s-a îndatorat². În acest sens, penalitatea apare nu numai în calitate de stimulent pentru debitor de a-și executa obligația,

dar și în calitate de sancțiune ca modalitate a răspunderii juridice civile pentru neexecutarea obligației.

La rândul său, dobânda de întârziere nu este un mijloc de garantare a executării obligației, ci reprezintă doar o modalitate de răspundere pentru neexecutarea la timp a acesteia. Adică, dobânda de întârziere este privită ca sancțiune pentru neexecutarea obligației, fapt caracteristic și clauzei penale, dar prima nu reprezintă un mijloc de garantare a executării obligației, ceea ce este caracteristic clauzei penale.

În al doilea rând, este necesar a menționa că penalitatea se aplică oricărei obligații, indiferent de natura acesteia, în timp ce dobânda de întârziere se aplică doar obligațiilor pecuniare.

Altă diferență poate fi dedusă din prevederile alin.(1) al art.626 CC care prevede: „Creditorul nu poate cere concomitent executarea prestației și plata clauzei penale dacă nu sunt stipulate penalități și pentru cazul în care debitorul nu execută obligația în modul corespunzător, mai ales pentru cazul neexecutării la timp a obligației”. Această prevedere vine încă o dată să confirme că penalitatea este, în primul rând, un mijloc de garantare a executării obligației și doar în plan secundar presupune o sancțiune. La rândul său, calcularea dobânzii de întârziere nu exonerează debitorul de executarea obligației principale, fiind impus, astfel, să transmită atât suma de bani inițială (capitalul), cât și dobânda de întârziere.

Altă distincție constă în faptul că în cazul aplicării dobânzii de întârziere, nu pot fi aplicate prevederile cu privire la stingerea obligației principale ca rezultat al forței majore sau a imposibilității de executare³. Baniile reprezintă bunuri generice, ceea ce ar însemna că obligația de a le transmite nu se stinge prin pierrea lor. Astfel, dacă obligația pecuniară principală nu se stinge în urma forței majore sau a lipsei de vinovăție, nici obligația cu privire la

dobânda de întârziere nu se stinge în urma acestor fenomene.

Altfel trebuie privită prevederea în lege sau în contract a penalității pentru neexecutarea obligației. Așadar, în cazul în care obligația, alta decât cea pecuniară sau care are în calitate de obiect material bunuri fungibile, se stinge în urma forței majore sau a imposibilității de executare, clauza penală nu urmează a fi plătită, deoarece și obligația principală este stinsă. Totuși, în cazul existenței obligației pecuniare sau când obiectul material sunt bunurile fungibile, forța majoră și imposibilitatea de executare nu vor putea fi aplicate nici la clauza penală, deoarece bunurile respective nu pier, și, prin urmare, obligația nu se stinge până la executare, compensare, consemnare etc.

În doctrina de specialitate, la începutul sec.XX⁴, s-a făcut distincția dintre imposibilitatea subiectivă și obiectivă de executare a obligației. Această divizare a fost propusă de către pandecțiști (Fr.Mommsen, Vindsheid), ulterior preluată de Codul civil german (BGB) (paragraful 275 și urm.), apoi de practica continentală (în special de cea franceză).

Codul civil german definește „imposibilitatea subiectivă” ca lipsa mijloacelor de executare ale debitorului (Unvermogen des Schuldners zur Leistung), dar imposibilitatea obiectivă este înțeleasă în doctrina germană ca imposibilitatea în general de a executa o anumită obligație (Unmöglichkeit der Leistung). Conform regulii generale, ambele forme ale imposibilității, dacă ele sunt consecința unor circumstanțe de care nu răspunde debitorul, îl eliberează pe ultimul (art.276 BGB); dar debitorul răspunde pentru obligația care are ca obiect bunuri generice, dacă acestea efectiv pot fi transmise, în acest caz el răspunde și pentru imposibilitatea subiectivă, chiar dacă nu se datorează vinovăției sale (art.279 BGB).

Practica judecătorească a unor țări (ex., Germania, fosta Iugoslavia) în anii '30 ai secolului trecut a statuat că imposibilitatea de transfer a banilor dintr-un stat în altul, din cauza restricțiilor valutare, nu constituie o imposibilitate obiectivă, ci doar una subiectivă, care nu exonerează de răspundere. În acest sens, Curtea de Apel germană, la 27 octombrie 1932, a recunoscut că debitorul ungar, printr-o ipotecă constituită în Germania, nu poate cere amânarea plății, bazându-se pe faptul că restricțiile valutare ungare i-au creat condiții de „imposibilitate” de plată la timp⁵.

În opinia clasicului civilist rus L.A.Lunț, când

debitorul domiciliat peste hotare, din cauza restricțiilor valutare existente în acel stat nu poate nici să transfere, nici să transmită sau să transporte banii în țara de plată, atunci trebuie să constatăm că are loc o imposibilitate de executare nu în persoana debitorului respectiv, dar imposibilitate efectivă în general pentru debitorii străini de a plăti datoriile locale, așadar, atestăm o imposibilitate de plată nu subiectivă, ci obiectivă.

În acest sens, menționăm poziția noastră expusă în avizul⁶ la proiectul pct.11 al Hotărârii Plenumului Curții Supreme de Justiție privind modalitatea de reparare a prejudiciului cauzat prin întârzierea sau executarea necorespunzătoare a obligațiilor pecuniare, altele decât cele izvorâte din contractul de credit bancar sau împrumut, conform căreia în cazul aplicării dobânzii de întârziere nu pot fi aplicate prevederile cu privire la stingerea obligației principale ca rezultat al forței majore sau al imposibilității de executare (art.606, 663 CC). Bani sunt bunuri de gen, adică înlocuibili, ceea ce ar însemna că obligația de a le transmite nu se stinge prin pierrea lor. Astfel, dacă obligația pecuniară principală nu se stinge în urma forței majore sau a lipsei de vinovăție, nici obligația cu privire la dobânda de întârziere nu se stinge în urma acestor fenomene, fapt care vine încă o dată să sublinieze caracterul distinct al naturii acestei categorii juridice.

Totodată, forța majoră poate fi luată în considerație pentru neplata dobânzii de întârziere pe motiv de imposibilitate efectivă de a executa obligația principală. Așadar, forța majoră nu poate justifica stingerea obligației pecuniare (principale), dar poate constitui temei pentru eliberarea de plată a dobânzii de întârziere.

Această poziție este reiterate și prin conținutul pct.11.1 al Hotărârii explicative a CSJ nr.9 din 24.12.2010.

În practica judiciară rusă, precum și în literatura de specialitate, se menționează că dobânzilor de întârziere le sunt aplicabile regulile cu privire la reducerea clauzei penale. Astfel, Hotărârea explicativă a Plenumului Curții Supreme de Justiție și a Judecătoriei Supreme de Arbitraj a Federației Ruse din 8 octombrie 1998 nr.13/14 cu privire la aplicarea prevederilor CC al FR referitoare la încasarea procentelor pentru folosirea banilor altor persoane, se prevede că „instanța de judecată, ținând cont de caracterul compensatoriu al procentelor, poate reduce cuantumul acestora în condițiile art.333 CC al F.R.”. În le-

gislația RM acestui articol îi corespunde art.630 CC intitulat „Reducerea clauzei penale”, care stipulează că „în cazuri excepționale, luându-se în considerare toate împrejurările, instanța de judecată poate dispune reducerea clauzei penale disproporționat de mari”.

Mai subliniem că acest articol, cât și corespondentul lui din legislația rusă, se referă doar la clauza penală și nicidecum la dobânzi. Hotărârea explicativă menționată mai sus încearcă, în mod neîntemeiat, prin analogie, să aplice aceste prevederi și dobânzii de întârziere. În acest sens, civilistul rus M.I. Braghinski, în comentariul făcut la art.226 CC al URSS din 1964, subliniază că dobânda de întârziere nu reprezintă o varietate a penalității și se include în conținutul datoriei. Din aceste considerente, dobânzii de întârziere nu i se pot aplica regulile cu privire la reducerea clauzei penale⁷. Totodată, autorul rus menționează că nu pot fi aplicabile nici regulile cu privire la termenul de prescripție extintivă. Deci, urmează să evidențiem faptul că, în conformitate cu prevederile art.267 CC, „Termenul general în interiorul căruia persoana poate să-și apere, pe calea intentării unei acțiuni în instanță de judecată, dreptul încălcat este de 3 ani”. Totodată, în art.268 lit. a) CC al RM se stabilește termenul special de prescripție de 6 luni pentru încasarea penalității. Prin urmare, dobânzii de întârziere trebuie să-i fie aplicat termenul de prescripție de 3 ani, iar clauzei penale termenul de 6 luni. Această constatare reprezintă imperativul legalității care trebuie să fie aplicat întocmai de către instanțele de judecată, căci ar fi absolut neîntemeiat să încercăm a aplica unele norme imperative ale legii prin analogie, în special, în situația în care fiecare dintre categoriile juridice menționate reprezintă instituții distincte cu particularitățile sale proprii.

În art.1088 alin.(1) Cod civ. rom. din 1864 este prevăzut pentru neexecutarea obligațiilor „... care au ca obiect o sumă oarecare, daunele-interese pentru neexecutare nu pot cuprinde decât dobânda legală, afară de regulile speciale în materie de comerț, de fidejusiune și societate”.

Trebuie să evidențiem că expresia din alin.(1) al art.1088 Cod civ. rom. „...daunele-interese pentru neexecutare nu pot cuprinde decât dobânda legală ...”, are aspect juridic limitativ și exprimă o evaluare a prejudiciului, restricționând quantumul acestuia doar la mărimea dobânzii legale.

Reglementările de limitare a quantumului prejudiciului pentru întârzierea executării obligațiilor

pecuniare urmează a fi substituite de prevederile noului Cod civil al României adoptat prin Lega nr. 287/2009⁸, care va intra în vigoare conform Legii de punere în aplicare a Codului civil. În art.1535 intitulat „Daunele moratorii în cazul obligațiilor bănești”, se prevede:

(1) În cazul în care o sumă de bani nu este plătită la scadență, creditorul are dreptul la daune moratorii, de la scadență până în momentul plății, în cuantumul convenit de părți sau, în lipsă, în cel prevăzut de lege, fără a trebui să dovedească vreun prejudiciu. În acest caz, debitorul nu are dreptul să facă dovada că prejudiciul suferit de creditor ca urmare a întârzierii plății ar fi mai mic.

(2) Dacă, înainte de scadență, debitorul datoră dobânzi mai mari decât dobanda legală, daunele moratorii sunt datorate în același quantum.

(3) Creditorul are dreptul, în plus, la daune-interese pentru orice prejudiciu suplimentar pe care l-a suferit din cauza neexecutării obligației.

Așadar, reieșind din prevederea alin.(2) și (3), creditorul va avea posibilitatea de reparare integrală a prejudiciului suferit, fără limitarea doar la quantumul dobânzii legale. În viziunea noastră, această poziție a reformei legislației civile în România este binevenită, deoarece asigură protejarea intereselor și drepturilor creditorilor prejudiciați.

Ținând cont de cele menționate mai sus, susținem că dobânda de întârziere și penalitatea sunt instituții juridice distincte, care nu se exclud la repararea prejudiciului neexecutării în termen a obligației pecuniare.

Referințe:

1. Брагинский М.М., Витрянский В.В. Договорное право. Общие положения. Изд. 2-е. – Москва: Статут, 2005, с.682-683.
2. Crețu Ion. Clauza penală. Cartea III, art.624 // Comentariul Codului civil al Republicii Moldova, vol.II, ediția a II-a, p.171-173. – Chișinău: Editura Arc, 2006.
3. Braghinski M.I., Vitreanski V.V. Op.cit., p.689-690.
4. Луниц Л.Н. Деньги. Денежные обязательства в гражданском праве. – Москва: Статут, 1999, с.313.
5. Lunț L.A. Op.cit., p.323.
6. Palamarciuc Vladimir. Sstudent an.4, Facultatea de Drept a USM, nr.de intrare 1779 din 16.11.2010, Secția scrisori și audiență a Curții Supreme de Justiție.
7. Braghinski M.I., Vitreanski V.V. Op.cit., p.682.
8. Monitorul Oficial nr.511 din 24 iulie 2009.